

Ympäristövaliokunta

Mikromuovien kieltäminen kosmetiikassa lainsäädännöllä

JOHDANTO

Vireilletulo

Mikromuovien kieltäminen kosmetiikassa lainsäädännöllä (KAA 3/2019 vp): Asia on saapunut valiokuntaan.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- aloitteen tekijä Lotta Laaksonen
- aloitteen tekijä Marion Routti
- neuvotteleva virkamies Tuulia Toikka, ympäristöministeriö
- ympäristöneuvos Anna-Maija Pajukallio, ympäristöministeriö
- erityisasiantuntija Elina Ekokoski, sosiaali- ja terveysministeriö
- erikoistutkija Sari Kauppi, Suomen ympäristökeskus
- tuotekehitysjohtaja Tiina Isohanni, Lumene Oy
- toimitusjohtaja Vesa Kärhä, Muoviteollisuus ry
- toimitusjohtaja Sari Karjomaa, Teknokemian Yhdistys ry
- meriasiantuntija Anna Soirinsuo, WWF Suomi

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Turvallisuus- ja kemikaalivirasto (Tukes)
- Kemianteollisuus ry

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- Suomen luonnonsuojeluliitto ry

Julkinen kuulemiskokous

Ympäristövaliokunta järjesti 24.9.2019 kansanedustajille ja tiedotusvälineille sekä verkkolähe-tyksellä yleisölle suunnatun julkisen kuulemistilaisuuden, jossa kuultavina olivat aloitteen teki-jöiden edustajat sekä ympäristöministeriöstä neuvotteleva virkamies Tuulia Toikka ja sosiaali- ja terveysministeriöstä erityisasiantuntija Elina Ekokoski.

Valiokunnan mietintö YmVM 2/2020 vp

KANSALAISALOITE

Kansalaisaloitteessa KAA 3/2019 vp ehdotetaan saatettavaksi voimaan laki, jolla kielletään mikromuovia sisältävien kosmetiikkatuotteiden maahantuonti, myynti ja valmistaminen Suomessa. Aloitteen mukaan mikromuovin käytön rajoittamista koskeva laki tarvitaan, koska maahan tuodaan vielä paljon mikromuovia sisältäviä kosmetiikkatuotteita, vaikka monet suomalaiset kosmetiikkavalmistajat ovat korvanneet tuotteissaan mikromuovihelmet biohajoavilla vaihtoehdoilla.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Kansalaisaloitteessa esitetään säädettäväksi laki, jolla kielletään mikromuovia sisältävien kosmetiikkatuotteiden maahantuonti, myynti ja valmistaminen Suomessa. Aloitteen perusteluissa tuodaan esille, että mikromuovien kulkeutuminen vesistöihin on vakava globaali ympäristöongelma ja että mereen huuhtoutuneet mikromuovihiukkaset aiheuttavat merkittävää haittaa merieliölle ja koko merelliselle ekosysteemille. Kansalaisaloitteessa todetaan myös mikromuovien kulkeutuvan juomavedestä ja eläimistä ihmiseen.

Valiokunta pitää aloitetta tärkeänä ja ajankohtaisena ja katsoo, että siinä esille tuotuun ongelmaan tulee löytää vaikuttavat ja kestävät ratkaisut. Mikromuovit ovat olleet esillä useissa yhteyksissä niiden mahdollisten ympäristölle ja ihmisen terveydelle aiheuttamien haittojen takia. Ympäristöön jouduttuaan mikromuoveista ei ole enää mahdollista päästä eroon, ja siten niiden määrä ympäristössä on kumuloituvaa. Kosmetiikan lisäksi mahdollisia mikromuovin päästölähteitä ovat mm. lannoitteet, kasvinsuojeluaineet, biosidit (eliöntorjunta-aineet), pesu- ja puhdistusaineet, maalit, pinnoitteet, painomusteet ja lääkkeet. Edellä mainitut ovat tuotteita, joihin mikromuovia on lisätty tarkoituksella. Mikromuovien määrään ympäristössä vaikuttavat eniten kuitenkin suuremmista muovia sisältävistä tuotteista kulumisen seurauksena tai ajan kuluessa syntyvät hiukkaset. Esimerkiksi tieliikenteen autonrengaskulumat, ulkona olevat tekonurmikentät sekä tekstiilien pesu ovat merkittäviä mikromuovilähteitä.

Mikromuovien määrästä Suomen ympäristössä on toistaiseksi tehty selvityksiä lähinnä Itämeren ulappa-alueilla, rannikkovesissä ja joissakin eliöryhmissä. Suomen merialueella tavataan tyypillisesti alle kymmenen mikromuovipartikkelia kuutiometrissä vettä. Avomeren silakoista alle kahdesta prosentista on löytynyt mikromuoveja. Mikromuovien vaikutuksesta on toistaiseksi saatavilla vain vähän tutkittua tietoa.

Valiokunta pitää tärkeänä lisätä tutkimus- ja seurantatietoa mikromuovien lähteistä ja reiteistä sekä vaikutuksista ympäristöön ja ihmisten terveyteen sekä painottaa jäteveden puhdistuksen merkitystä mikromuovien vesistö päästöjen vähentämisessä. Mikromuovien näytteenotto- ja analyysimenetelmiä tulee kehittää, harmonisoida ja standardisoida, jotta tuloksia pystytään vertailemaan tutkimusten välillä. Vastaavasti tärkeää on saada tutkittua tietoa myös mikromuovia pienempien nanokokoisten muovipartikkeleiden vaikutuksista.

Valiokunta toteaa, että mikromuovien käytöstä aiheutuvista ympäristö- ja terveyshaittojen riskeistä ollaan yhä enemmän tietoisia ja haittoja on ryhdytty ehkäisemään lainsäädännön ohella myös vapaaehtoisin toimin. Euroopan kosmetiikkateollisuus on luopunut vapaaehtoisesti lähes

Valiokunnan mietintö YmVM 2/2020 vp

kokonaan pesevien ja kuorivien mikromuovihelmien käytöstä poishuuhdeltavissa tuotteissa. Myös monien mm. lapsille suunnattujen askartelumateriaalien, kuten erilaisten askarteluun tarkoitettujen muovihileiden, kuten kimalteita (glitteriä) sisältävien liimojen sekä irtonaisen kimallehileen, käytön vaikutuksia tulee selvittää, sillä ne voivat päätyä lasten suihin ja luontoon.

Kosmetiikkatuotteista säädetään Suomessa kosmeettisista valmisteista annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EY) N:o 1223/2009, jolla varmistetaan ihmisen terveyden korkeatasoinen suojelu. Kosmetiikan ympäristöön liittyvät huolet otetaan huomioon soveltamalla kemikaalien rekisteröinnistä, arvioinnista, lupamenettelystä ja rajoituksista (REACH), Euroopan kemikaaliviraston perustamisesta, direktiivin 1999/45/EY muuttamisesta sekä neuvoston asetuksen (ETY) N:o 793/93, komission asetuksen (EY) N:o 1488/94, neuvoston direktiivin 76/769/ETY ja komission direktiivien 91/155/ETY, 93/67/ETY, 93/105/EY ja 2000/21/EY kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 1907/2006 (REACH-asetus). Lisäksi Suomessa on voimassa kansallinen kosmeettisista valmisteista annettu laki (492/2013), jossa säädetään EU:n kosmetiikka-asetuksen toimeenpanosta.

EU:n komissio on antanut ns. kiertotalouspaketin yhteydessä muovistrategian, jolla pyritään ohjaamaan muovin käyttöä, kulutusta ja kierrätystä kohti kestävämpien materiaalien käyttöä. Tähän liittyen Euroopan kemikaalivirasto (ECHA) on komission pyynnöstä alkanut valmistella REACH-asetuksen nojalla rajoitusehdotusta, joka koskee tarkoituksellisesti lisättyjä mikromuoveja eri lainsäädännöissä kattaen laajasti kosmetiikan lisäksi myös pesuaineet, lannoitteet, kasvinsuojeluaineet ja biosidit. REACH-asetuksella voidaan säädellä myös niitä riskienhallintatoimia, joita erityislainsäädäntö ei kata. Valmisteilla oleva rajoitusehdotus pitää sisällään kiellon saattaa markkinoille tuotteita, joissa mikromuovin määrä aineena tai seoksessa on enemmän kuin 0,01 painoprosenttia. Lisäksi mikromuoville ja mikrohelmille ehdotetaan yhdenmukaista määritelmää, jota niillä ei tällä hetkellä ole.

Eri sektoreille ehdotetaan eri pituisia siirtymäaikoja, jotta toimijat ehtivät sopeuttaa toimintansa esimerkiksi kehittämällä tuotteisiin mikromuovin korvaavia koostumuksia ja aineosia. Ehdotuksen mukaiset siirtymäajat ovat poishuuhdeltavia kosmetiikkatuotteita koskien neljä vuotta sekä iholle ja hiuksiin jätettävää kosmetiikkaa koskien kuusi vuotta. Kosmetiikkatuotteissa käytetyille mikrohelmille, joita käytetään hankaavina aineina kuorintaan, hiomiseen ja puhdistamiseen, siirtymäaikaa ei ehdotuksen mukaan säädetä, sillä kosmetiikkateollisuus on luopumassa mikrohelmien käytöstä vapaaehtoisesti rajoitusehdotuksen voimaantuloon mennessä.

Rajoitusehdotus julkaistiin 30.1.2019, ja sen julkinen kuuleminen päättyi 20.9.2019. Rajoitusehdotusta tarkastelevat ECHA:n tieteelliset komiteat (riskinarviointikomitea ja sosioekonomisten vaikutusten analyysistä vastaava komitea), jotka ottavat julkisen kuulemisen kannanotot huomioon ja antavat omat lausuntonsa. Lausunnot toimitetaan komissiolle, joka laatii REACH-asetuksen mukaisen säännösmuutosehdotuksen. Lopullinen päätös tehdään komiteamenettelyssä, johon jäsenvaltiot ja Euroopan parlamentti osallistuvat. Rajoitus tulee arvion mukaan voimaan vuoden 2021 aikana.

ECHA:n ehdotukseen sisältyvät myös mikromuoveja sisältävien tuotteiden pakkausmerkintäohjeistus sekä raportointiehdotus mikromuovien pääsystä luontoon. Rajoitusta esitetään arvioitavaksi noin viiden vuoden kuluttua.

Valiokunnan mietintö YmVM 2/2020 vp

EU-lainsäädäntöhankkeen lisäksi Suomessa mikromuoveista ja laajemminkin muoveista aiheutuvien ympäristö- ja terveyshaittojen ehkäisemiseksi on meneillään esimerkiksi Suomen kansallinen ohjelma, Muovitiekartta, joka sisältää toimenpide-ehdotukset muoveja koskevien haasteiden ratkaisemiseksi ja muoveista aiheutuvien haittojen ehkäisemiseksi. Muovitiekartan toimeenpano käynnistyi vuoden 2018 lopussa ja jatkuu ympäristöministeriön ja eri tahojen yhteistyönä.

Valiokunta pitää käsiteltävänä olevaa kansalaisaloitetta arvokkaana osana mikromuoveja ja niistä aiheutuvia riskejä koskevaa yhteiskunnallista keskustelua. Valiokunta katsoo, että asiaa koskevan vireillä olevan EU-lainsäädännön valmistelu mikromuovien haittavaikutuksiin puuttumiseksi on tässä vaiheessa riittävä lainsäädännöllinen toimenpide. Huomioon tulee ottaa myös se, että EU:n laajuisen rajoituksen voimaan tultua sitä tiukempi kansallinen sääntely ei välttämättä ole mahdollinen. Tärkeitä toimenpiteitä ovat myös teollisuuden ja muiden toimijoiden vapaaehtoiset toimet mikromuovien haittavaikutusten ehkäisemiseksi. Lisäksi on tärkeää seurata ja kehittää mikromuovien suodattamista hule- ja jäteveden käsittelyssä. Valiokunta pitää tärkeänä seurata sekä mikromuovien ympäristö- ja terveysvaikutuksia tutkittuun tietoon perustuen että asiaa koskevan lainsäädännön vaikuttavuutta ja toimivuutta.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Ympäristövaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hylkää kansalaisaloitteeseen KAA 3/2019 vp sisältyvän ehdotuksen.

Helsingissä 13.2.2020

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Hannu Hoskonen kesk
varapuheenjohtaja Tiina Elo vihr
jäsen Petri Honkonen kesk (osittain)
jäsen Inka Hopsu vihr (osittain)
jäsen Petri Huru ps
jäsen Mai Kivelä vas
jäsen Johan Kvarnström sd
jäsen Sheikki Laakso ps
jäsen Sari Multala kok
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Mauri Peltokangas ps
jäsen Hussein al-Taee sd
jäsen Mari-Leena Talvitie kok
jäsen Ari Torniainen kesk
varajäsen Matias Marttinen kok
varajäsen Pirkka-Pekka Petelius vihr

Valiokunnan mietintö YmVM 2/2020 vp

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen